

**„VREMI DE LACRIMI ȘI PRIGOANE” – SEMNIFICAȚII TEOLOGICE,
ISTORICE, CULTURALE ȘI MISIONARE**

ÎNGRIJIREA ORFANILOR DE RĂZBOI DE CĂTRE ARHIEPISCOPIA IAȘILOR, ÎN VREMEA ARHIEREULUI JUSTINIAN VASLUIANUL (1945-1947)

Pr. prof. dr. Ion VICOVAN
Facultatea de Teologie „Dumitru Stăniloae” din Iași

Abstract

The Church, in general, and the Romanian Orthodox Church, in particular, has developed a significant philanthropic work throughout its history. It concerned about social issues of the times, categories of people in difficulty and their needs. During and especially after the Second World War, when Moldavia suffered the most, the Metropolitan Irineu Mihălcescu proposed the priest Ioan Marina as the second auxiliary bishop at the Archdiocese of Iași, in order to organize and coordinate the social work destined to orphaned children within this diocese (which encompassed the counties of Neamț, Baia, Botoșani, Dorohoi). If at the level of the whole Moldavia, according to information from the time, there were 50.000 orphans, only in the Archdiocese of Iasi there were 22.215 orphans, of which 1.821 children were orphans of both parents. In this sense, he initiated and implemented a real strategy for the care of orphans, he accepted the position of President of the Patriotic Defense – Region Moldavia, he had meetings with the priests of the diocese to which he gave directions on how to work in this direction, he initiated the foundation of canteens for orphans near the churches and monasteries, he established homes for orphan children. A common practice at that time, at parish level, was „the school feast”, engaging as many believers as possible in this ministry.

Keywords: Archbishop Justinian, Archdiocese of Iași, orphan, social work, Second World War.

Preliminarii

Proclamarea de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la propunerea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, anulului mântuirii 2015 drept *anul comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului*, decizie apreciată în

mod deosebit, și nu doar în mediul eclesiastic, ne obligă moral-duhovnicesc și teologic-academic. Prin urmare, se cuvine să cercetăm temeinic și să evidențiem cu bucurie lucrarea slujitorilor Bisericii, în perioada menționată, cu toate dificultățile, neajunsurile, dar și cu împlinirile ei, sub toate aspectele. Doar în acest mod vom putea înțelege, mai bine, rolul și lucrarea Bisericii în viața și istoria poporului nostru. Vom realiza, astfel, că ea a avut și are, cu darul lui Dumnezeu, în vreme de grele încercări, „eroii” ei, că jertfa slujitorilor ei a dat roade, atât pentru ei înșiși, în sensul că unii dintre ei au ajuns la măsura sfințeniei, cât și pentru Biserică și Neam, oferind exemple de asumare până la capăt a statutului lor, prin răbdare, iubire și iertare.

Referitor la viața și activitatea patriarhului Justinian, precizăm faptul că deși pe acest subiect au apărut, mai ales în ultimul timp, relativ multe lucrări, încă nu s-a scris suficient, ținând seama de durata păstoririi sale, cea mai mare a unui patriarh al Bisericii noastre, dar și de mulțimea presiunilor perioadei de început a comunismului.

Din acest motiv ne-am propus ca în studiul acesta să relevăm un aspect deloc abordat, ci doar enunțat la modul general, anume implicarea patriarhului Justinian în lucrarea socială a Bisericii lui Dumnezeu din Moldova, cu privire la îngrijirea orfanilor de război.

Lucrarea social-filantropică a episcopului Justinian Vasluianul

Potrivit părintelui academician Mircea Păcurariu, la Iași, episcopul Justinian s-a „ocupat îndeaproape de sprijinirea unor probleme de asistență socială în cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor, necesară în împrejurările grele de după cel de-al doilea război mondial și în cursul secetei care bântuia atunci în Moldova... A vegheat îndeaproape la organizarea de comitete parohiale, care să se ocupe cu plasarea copiilor orfani în familiile rudelor, a preoților și a credincioșilor. Unii dintre ei, mai ales orfanii de ambii părinți, au fost așezați în orfelinatele înființate de Biserică la mănăstirile Văratec, Agafton și în alte părți”¹.

¹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române (IBOR)*, vol. 3, EIBMBOR, București, 1981, p. 462.

Se știe că, așa cum reiese și din citatul de mai sus, noul episcop-vicar Justinian Vasluiianul s-a îngrijit, la Iași, cu prioritate, dar nu exclusiv, de orfanii celui de-al Doilea Război Mondial. Aceasta dovedește, din nou, că Biserica Ortodoxă prin slujitorii ei s-a implicat, ca de fiecare dată în istorie, în mod activ și determinant în viața păstoriiților pentru rezolvarea problemelor cu care aceștia se confruntau. De pildă, atunci când a fost nevoie de bolnițe, slujitorii Bisericii au ctitorit bolnițe. Când s-a resimțit lipsa spitalelor, aceștia au ridicat spitale. Când numărul săracilor și al orfanilor a crescut, Biserica a luat măsuri prin ridicarea de așezăminte adecvate sau furnizarea de servicii sociale specializate ș.a.m.d.

Așa se explică faptul că noul episcop-vicar Justinian s-a îngrijit în Arhiepiscopia Iașilor de orfani. În acest sens, în Arhiva Centrului Eparhial Iași există mai multe dosare cu titlul *Orfanii de război*, sub nr. 26/1946. Ele cuprind listele cu numărul și numele orfanilor de război din județul Iași, precum și din alte județe ale Moldovei, respectiv județele Neamț, Baia, Botoșani, Dorohoi, aflate pe atunci în jurisdicția Arhiepiscopiei Iașilor, precum și măsurile luate de preoții respectivelor parohii în vederea ocrotirii și ajutorării orfanilor de război, activitate coordonată de proaspătul arhiepiscop Justinian Vasluiianul.

Din dosarele cu titlul amintit aflăm numărul exact al orfanilor, pe județe, cu precizarea dacă sunt orfani de ambii sau de unul dintre părinți². Astfel, *județul Iași* avea 331 orfani de ambii părinți și 4.172 orfani de unul dintre părinți. *Județul Neamț* înregistra 252 orfani de ambii părinți și 2.464 orfani de unul dintre părinți. *Județul Baia* raporta 299 orfani de ambii părinți și 1.851 orfani de unul dintre părinți. În *Județul Botoșani* erau 393 orfani de ambii părinți și 5.114 orfani de unul dintre părinți. *Județul Dorohoi* avea cel mai mare număr de orfani, respectiv 546 orfani de ambii părinți și 6.793 orfani de unul dintre părinți.

Cumulând datele cuprinse în dosarele pomenite mai sus aflăm că doar în Arhiepiscopia Iașilor se aflau 1.821 de orfani de ambii părinți și 20.394 de orfani de unul dintre părinți. În total, în urma

² Precizăm că, de regulă, orfanii de unul dintre părinți erau orfani de tată, deoarece bărbaiții erau victimele războiului. În multe cazuri întâlnim, însă, și orfani de ambii părinți, ceea ce înseamnă că decedau și mamele, cel mai adesea din cauza bolilor specifice războiului, în special tifosul exantematic.

războiului, în Arhiepiscopia Iașilor existau 22.215 orfani de care se îngrijea Biserica, prin noul episcop-vicar Justinian, prin preoții, monahii, monahiile și credincioșii ei³.

Precizăm și faptul că din revista oficială a Mitropoliei Moldovei, „Mitropolia Moldovei”, aflăm, chiar dintr-o cuvântare a episcopului Justinian, că „Moldova noastră a suferit cel mai greu. Numai aici avem 50.000 orfani, din care 2.500-3.000 de abia sunt îngrijiți de A. (apărarea) P. (patriotică), iar restul de 47.000 au rămas fără nici un sprijin, fiindcă această instituție nu mai poate face față multiplelor cerințe....”⁴.

Cum afirmam mai sus, această lucrare a fost coordonată de noul episcop-vicar Justinian, el fiind hirotonit arhiereu pentru Arhiepiscopia Iașilor tocmai cu scopul de a organiza aici lucrarea social-filantropică, în general, și cea de îngrijire a copiilor orfani, în special, întrucât Moldova a avut cel mai mult de suferit de pe urma războiului. La cele menționate se adăugă și seceta din anii 1946-1947.

În acest sens, cu prilejul întâlnirii vlădicului Justinian cu preoțimea orașului Iași, întâlnire petrecută în ziua de Anul Nou 1946, proaspătul episcop-vicar a rostit un cuvânt, în care, în mod explicit, a trasat linia directoare a lucrării preotului în sprijinul orfanilor și nu numai. Având în vedere, pe de o parte, complexitatea și dificultățile cu care se confrunta Moldova, iar pe de alta, misiunea Bisericii într-o astfel de situație, redăm un consistent fragment din cuvântarea sa ținută cu atunci: „Anii grei de război au lăsat pe trupul Țării răni adânci, care nu se pot vindeca decât printr-o muncă continuă, sistematică. Războiul a secerat sute de mii de vieți, din cele mai alese, lăsând o mulțime de oameni dislocați de la rosturile lor sociale și familiare. Acești oameni dezrădăcinați din structura socială sunt: invalizii, văduvele și, în primul rând, orfanii rămași fără sprijin părintesc. În vizita noastră canonică în județele Arhiepiscopiei am stăruit la conferințele preoțești să se treacă de urgență la înființarea de cantine și orfelinate

³ Arhiva Centrului eparhial Iași, *Dosarul nr. 46/1946, Orfanii*.

⁴ Protos. Theocist Arapaș, *Vizita canonică a PS Justinian pentru îndrumarea organizării asistenței orfanilor de război, în „Mitropolia Moldovei”, anul XXII (1946), nr. 1-2 (ian.-febr.), pp. 9-10.*

pentru copiii orfani (subl.n.). Cantinele să funcționeze sub conducerea și întreținerea parohiilor, atât la orașe, cât și la sate, iar acolo unde asemenea așezăminte există, izvorâte din inițiativă de stat sau particulară, ele să fie ajutate pentru a adăposti copii cât mai mulți. Ne-am interesat de înființarea orfelinatelor pe la mănăstiri, căci acolo se găsesc și ateliere de industrie casnică, pe lângă educația lor, orfanii ar putea să deprindă și o meserie oarecare. Cum întreținerea unui orfelinat necesită cheltuieli enorme, iar educația în orfelinate nu are acea căldură părintească, atmosfera prielnică de familie, am sfătuit preoțimea să plaseze pe orfanii din enorii la rude, vecini sau familii crescătoare. Crescuți în satul lor, lângă avutul rămas de la părinți, copiii orfani nu se dezrădăcinează din tradițiile satului, și deprind spiritul de gospodărie rurală, legându-se astfel de pământul pe care l-au cultivat părinții, bunicii și strămoșii lor. Problema asistenței sociale a orfanilor nu constituie o inovație, care pleacă de la noi. În alte eparhii, cum e la Argeș de pildă, s-au înființat cantine conduse de preoți și întreținute de parohii. Credincioșii sunt darnici, mai ales când văd unde se îndreaptă dărnicia lor. Așa cum s-au dat dispozițiile de organizarea asistenței sociale a orfanilor în cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor, cea mai greu încercată de rănilor războiului, ele trebuie îndeplinite cu stăruință, căci duc la rezultate bune. Mărturisesc cu multă satisfacție că ceea ce noi am preconizat în materie de asistență, concordă întru totul cu rezultatele obținute de către oamenii de specialitate, care s-au ocupat cu orfanajul după primul război mondial. În conferințele ce s-au ținut sub egida organizației de asistență socială Apărarea Patriotică, specialiștii de la Universitatea ieșeană, d-nii prof. I. Nicolau și V. Râșcanu au confirmat că cea mai bună metodă de asistarea copilului, e aceea ca orfanul să fie crescut în mediul lui, în familia lui, sau la rude... Nimeni altul nu e în măsură să cunoască mai bine satul decât preotul. De aceea l-am chemat să organizeze asistența socială a orfanilor, ajutat de comitete alcătuite în cadrul consiliului parohial. Am cerut ca în fiecare parohie să fie identificați orfanii, să fie plasați cu grijă la familii pătrunse de dragostea creștină, astfel ca protopopii de plasă, cei de județ și organele centrale ale Eparhiei, când se duc în inspecții să se poată convinge de felul cum sunt îngrijiți. În această materie vom fi fără cruțare. Vom cere

socoteala fiecărui preot de felul cum s-a îngrijit de orfani, răsplătind pe cei care au răspuns chemării și vom sancționa sever pe cei care se sustrag de la obligațiile firești de pastorație impuse de Biserică...”⁵.

În vederea atingerii scopului propus, îngrijirea orfanilor, Justinian a acceptat să fie ales președinte al Apărării Patriotice – Regionala Moldova. În această calitate a „contactat preoțimea și conducătorii locali ai A.P. din Piatra Neamț, Roman și Bacău, pentru ca împreună să chibzuiască asupra unei cât mai rodnice și reale activități a preoților în cadrul asistenței sociale”. Evaluând situația și realizările de până la momentul vizitei, a fost apreciată frumoasa implicare a preoților, realizându-se, în același timp, importanța coordonării muncii pe teren de către vlădica Justinian⁶.

Cu prilejul aceleiași vizite canonice amintite, Justinian a prezentat pași pe care-i consideră urgenți și necesari în această lucrare: „Socot că mijlocul cel mai potrivit este înființarea de cămine de zi și de cantine școlare pe lângă fiecare parohie. În felul acesta am pornit lucrarea noastră la Iași, unde, în ciuda lipsurilor de tot felul..., funcționează până acum trei cantine pentru orfani. Informațiile ce le primim de la preoți relativ la felul cum se activează ne bucură și ne înduioșează... Preoții din Iași au dat dovadă de înțelegere și pot fi modele de urmat. Începuturi mulțumitoare avem și la Botoșani, Dorohoi și Fălticeni... În această înfăptuire a A.P. noi să facem asistența deschisă, adică având a ne îngriji nu numai de hrana copiilor orfani, ci și de plasarea acestora pe la rude, cunoscuți sau alte familii, de a căror evidență trebuie să aibă grijă preotul. Căci copilașii aceștia rămași străini simt nevoia de a se atașa de cineva; au nevoie de căldura unei familii, de cuvântul mângâietor și alintat al unei mame, fie ea chiar și adoptivă”⁷.

Pentru desfășurarea unei eficiente lucrări, se impunea, mai întâi, constituirea unui „Comitet de Asistență socială” la nivel de parohie. Acesta avea obligația de a întocmi liste cu numărul exact al orfanilor. În vederea realizării acestui obiectiv, Centrul eparhial a trimis o circulară tuturor parohiilor din cuprinsul ei, solicitându-le

⁵ *Cuvântarea Prea Sfințitului Justinian adresată preoțimii ieșene cu prilejul Anului Nou*, în „Mitropolia Moldovei”, anul XXII (1946), nr. 1-2 (ian.-febr.), pp. 9-10.

⁶ Protos. Theoctist Arapaș, *op. cit.*, p. 13.

⁷ *Ibidem*, pp. 14-15.

să înainteze la Mitropolie listele cu numărul și numele orfanilor de război (cu precizarea: de ambii sau de unul dintre părinți, cum am văzut mai sus) și să organizeze colecte în bani pentru ajutarea lor. Totodată erau rugați să raporteze acțiunile pe care le întreprind, în vederea unei cât mai bune coordonări a acestei activități, astfel încât orfanii să nu fie lipsiți de ajutorul atât de necesar.

Organizarea acestei activități s-a datorat vlădicului Justinian, ea fiind reflectată și în dosarele aflate în Arhiva Centrului Eparhial Iași. Acest lucru reiese și dintr-un articol publicat într-un număr al revistei „Mitropolia Moldovei”, din perioada imediat următoare războiului: „Ca urmare a dispozițiilor date de PS Justinian s-au înființat la toate parohiile comitete de asistență, în frunte cu preotul paroh. Aceste comitete au în grijă nu numai plasarea copiilor orfani, dar controlează felul în care sunt crescuți și au rolul de a ajuta pe familiile care și-au luat sarcini de asistare. Fiecare preot paroh a întocmit statistica orfanilor din parohia ce o administrează, arătând vârsta orfanilor, proveniența, starea materială, unde este plasat și de ce fel de tratament se bucură. Toate acele comitete de asistență au în sarcina lor buna funcționare a cantinelor pentru copiii fără sprijin pământesc sau săraci. Cantinele au funcționat pe lângă școlile primare, iar căminele de zi pe lângă grădinițele de copii. În mod firesc, cantine au funcționat unde era nevoie, adică în satele mai nevoiașe. Același lucru s-a pus în practică și în orașele reședință de județ. Pe lângă cele trei cantine din Iași, susținute de parohii, mai funcționa una studențească, sub conducerea Asociației Femeilor Gospodine”⁸.

Menționez și faptul că dincolo de informațiile comune, „standard”, listele alcătuite de parohii conțin și elemente distincte. De aceea, în acest studiu vom prezenta datele de interes general, dar vom exemplifica și cu elemente proprii sau specifice unor parohii, pentru a ne face o imagine cât mai completă a ceea ce a însemnat îngrijirea orfanilor de război.

În acest sens, vom reda mai jos un proces-verbal încheiat de Parohia Podul-Iloaei, județul Iași: „Înalt Prea Sfințite Stăpâne, Cu supusă smerenie vă înaintăm anexat aci: 1) un tabel al orfanilor

⁸ Cronicar, *Cum funcționează asistența în Parohii?*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XXII (1946), nr. 5-9 (mai-sept.), p. 60.

de război; 2) un proces-verbal al comitetului de asistență socială al acestei parohii cu privire la colecta făcută pentru orfanii de război și săracii acestei parohii, din care se vede că s-a colectat suma de lei 188.800, din care s-a împărțit conform anexatului tabel suma de lei 184.800, rămânând lei 4000, un sold de rezervă pentru cazuri urgente; 3) un tabel de distribuirea ajutoarelor”⁹.

Referitor la primul punct, tabelul cu orfanii de război din Parohia Podul-Iloaei conține numărul acestora, pe filii, și apoi numărul total, tabel preluat din același dosar, el făcând parte din documentația alcătuită de preotul paroh și înaintată Centrului eparhial Iași. Astfel, la centru, în Podul-Iloaei existau 22 de orfani de tată, la filia din Scobâlțeni erau 8 orfani, tot de tată, la filia Cosițeni erau 12 orfani (de tată), iar la filia Budăi erau 3 orfani (de tată). În total, parohia Podu-Iloaei avea 45 orfani de tată, la rubrica observații preotul paroh menționând: „toți sunt întreținuți în familiile lor”¹⁰.

Referitor la punctul 2 din adresă, redăm din procesul-verbal al Comitetului de asistență socială al parohiei Podul-Iloaei: „Proces-verbal, astăzi 20 ianuarie 1946. Noi membrii Comitetului Parohial al bisericii din comuna Podul-Iloaei, județul Iași, întrunindu-ne azi la 14 în biserică, am luat cunoștință de colecta făcută în parohia Podul-Iloaei pentru orfanii de război și săracii din parohie colectându-se: în P. Iloaei lei 136.300, în Scobâlțeni lei 39.000, în Budăi lei 5.900, în Cosițeni lei 7.600. Total lei 188.800. După o matură chibzuință, am hotărât ca sumele strânse să se dea orfanilor de război și săracilor, după tabelele alăturate unde se poate vedea că tot ce s-a colectat în fiecare sat s-a restituit ca ajutor aceluși sat, în afară de Scobâlțeni care mai are o rezervă de lei 4.000 pentru cazuri urgente. Drept care s-a încheiat prezentul proces-verbal”¹¹.

Liste similare întâlnim și în parohiile din orașul Iași. Acestea sunt mai complete, în sensul că ele conțin, după cum vom vedea, mai multe informații. Astfel, într-o adresă din partea Protoieriei

⁹ Parohia Podul-Iloaei, adresa nr. 7/20 ianuarie 1946, înregistrată al Centrul Eparhial Iași sub nr. 956/25 ianuarie 1946, în *Dosarul nr.26/1946*, ACEI.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*. Precizăm că procesul-verbal este semnat de preotul paroh și de membrii „Comitetului Parohial” al Parohiei Podu-Iloaei.

I Iași se menționează că ea însoțește „tablourile cu orfanii de un părinte sau de ambii părinți, din cuprinsul acestei Protoierii”. Ea conține numele parohiilor aflate în componența acestei Protoierii (parohii urbane și rurale), numărul orfanilor, dar și alte câteva precizări. Una dintre aceste precizări are următorul conținut: „Menționăm că, în general, orfanii sunt îngrijiți bine, mai ales în parohiile rurale, cu excepția celor din zona frontului cum sunt parohiile Zahorna, Dorobanț, precum și din oraș, parohiile Sf. Nicolae Ciurchi, Sf. Ioan Gură de Aur, deoarece pentru toți li se plătește de către stat întreținerea necesară prin pensia ce o primesc. Preoții de parohie se îngrijesc îndeaproape de felul cum sunt îngrijiți și împreună cu epitropiile și consiliile parohiale vor interveni oridecâte ori va fi nevoie”¹².

Orfani s-au înregistrat, cum este lesne de înțeles, și în parohiile urbane. Tot spre exemplificare, redăm câteva date: Parohia „Sfântul Atanasie” avea un număr de 6 orfani (dintre care doi de ambii părinți, ei fiind preluați de către o mătușă, iar 4 orfani de unul dintre părinți). Le este menționată, în dreptul numelui, și „etatea” (vârsta), precum persoana la care locuiesc (în ce grad de rudenie se află orfanii cu cei la care locuiesc) și, foarte important, în „ce condiții de trai” sunt întreținuți (în cele mai multe cazuri apare sintagma: îngrijiți „foarte bine”); Parohia „Banu” apare cu 4 copii orfani, de tată, „toți îngrijiți foarte bine”; Parohia „Sfântul Ștefan” are 12 orfani, dintre care 2 de ambii părinți, iar 10 de unul dintre părinți, ei fiind „îngrijiți potrivit”; Parohia „Sfântul Ioan Gură de Aur” avea 7 orfani de tată; Parohia „Sfântul Vasile” Nicolina avea 13 orfani, dintre care unul de ambii părinți; Parohia „Sfinții Împărați Constantin și Elena” avea 10 orfani, dintre care unul de ambii părinți; Parohia „Ziua Crucii” avea 6 orfani, unul dintre ei fiind orfan de ambii părinți; Parohia „Sfântul Nicolae” Ciurchi avea 26 orfani, 3 dintre ei fiind orfani de ambii părinți, starea lor materială variind de la „foarte rea” la „mediocră”, majoritatea fiind plasați la starea „rea”¹³.

¹² Adresa nr. 242/februarie 1946, înregistrată la Centrul Eparhial Iași cu nr. 1713/7 februarie 1946, în *Dosar 46/1946*, în ACEI.

¹³ *Dosar 46/1946*, în ACEI.

Din raportul Protopopiei de plasă Podul-Iloaei, cu sediul la Erbiceni, prin adresa nr. 27/31 ianuarie 1946, aflăm că pe raza ei se află 37 orfani de ambii părinți și 634 orfani de unul dintre părinți, cu precizarea că Parohia Mădârjac-Sârca „n-a dat nici un rezultat, deși a fost mereu înștiințată”¹⁴. Importantă ni se pare precizarea din finalul raportului de activitate: „*Preoțimea Plasei Podul-Iloaei se găsește în muncă grea pentru tămăduirea rănilor grele ale groaznicului război*” (subl. n.). Credem că precizarea de mai sus este valabilă pentru toată preoțimea Moldovei, și nu numai, care s-a implicat activ, sufletește și material, în îngrijirea orfanilor, întrajutorarea văduvelor și susținerea săracilor, în concluzie, în „tămăduirea rănilor grele ale groaznicului război”.

Următoarea adresă din partea Protopopiei Plasei Podul-Iloaei ni se pare, de asemenea, importantă mai ales pentru faptul că în ea se afirmă explicit rolul episcopului-vicar Justinian în cadrul Arhiepiscopiei Iașilor, în lucrarea de îngrijire a orfanilor de război. Menționăm că respectiva adresă este destinată unui părinte consilier eparhial (Constantin Nonea), căruia i se solicită informații referitoare la modul în care trebuie să procedeze: „...Comunicăm că Parohia Românești – greu încercată de războiu – ne-a transmis un tabel de 21 copii orfani de război și săraci care au absolută nevoie de internare în orfelinatele A. (apărării) P. (patriotice) Iași. Vă rugăm a ne da toate lămuririle necesare ca: sediul orfelinatu-lui, numărul copiilor ce pot fi primiți, condițiunile etc. potrivit planului întocmit de PS Sa Justinian privitor la asistența socială necesară orfanilor de războiu (subl. n.)”. Semnează Protopop de plasă, indescifrabil¹⁵.

O altă adresă interesantă, care exprimă grija și modalitatea de ajutorare a orfanilor, este cea înaintată de Protopopia de Plasă Bivolari. În respectiva adresă, expediată prin Protoieria Circ. II Iași, se spune: „Înalt Prea Sfințite Stăpâne, cu adâncă smerenie, înaintăm, în original, raportul nr. 25 al Protoieriei plășii Bivolari, cu o anexă anume, raportul nr. 5 al Parohiei Trifești, din care se

¹⁴ *Ibidem*, Protopopia Plasei Podul-Iloaei, nr. 27/31 ianuarie 1946, în *Dosarul nr. 46/1946*, ACEI.

¹⁵ Protopopia Plasei Podul-Iloaei, Adresa nr. 28/4 februarie 1946, înregistrată la Centrul eparhial Iași cu nr. 1375/4 februarie 1946, în *Dosarul nr. 46/1946*, ACEI.

constată că în acea parohie a luat ființă o cantină, denumită «Praznicul școlar» la care iau masa zilnic 11 orfani, având asigurată funcționarea până la Paști. Sunt al Înalt Prea Sfinției Voastre, prea supus și prea plecat slujitor”. Urmează semnătura¹⁶.

Metoda „Praznicul școlar” a fost una dintre metodele cea mai des practică și cea mai eficientă prin care erau ajutați copiii orfani. Ea este întâlnită în cazul mai multor parohii. De pildă, dintr-o adresă a Parohiei Tabăra aflăm chiar și detalii despre modul în care se practica „metoda praznicul școlar”: „Un cetățean, pe zi, oferă masa la 10-11 copii orfani (s-a ajuns și la 18 copii la masă). Cetățeanul pregătește masa acasă, o aduce într-un loc anumit (în preajma școlii, până se va repara localul școlii) și acolo, după binecuvântarea preotului – ca la un praznic obișnuit –, copiii nu pot să mănânce tot ce li se servește, din cauza abundenței și atunci gospodarul mai invită și alți copii, fiind praznic. Tot din cauză că gospodarul socotește masa cu un praznic, servește: răcitură, sarmale, friptură, plăcintă și pâine, sau alte mâncări și tot așa de abundente și consistente.... Acest gen de cantină care nu are nici un defect, ci dimpotrivă este dorit și apreciat de popor și pentru că a dat roade minunate s-a recomandat parohiilor, care în parte l-au executat”¹⁷.

Din adresa Protopopiei Plășii Bivolari, la care s-a făcut trimiteri mai sus, aflăm că „I. Din cei 8 orfani de ambii părinți, 6 sunt încredințați la orfelinatele Apărării Patriotice din Sibiu sau Brașov, iar doi încredințați la două familii cu dare de mână, din parohie; II. Din cei 31 orfani de un singur părinte, trei sunt încredințați acelorași orfeline ale Apărării Patriotice, iar al patrulea încredințat altei familii (I.D. Guzu) din această parohie; III. Din restul de 27 orfani, 16 au vârsta preșcolară (sau și mai mică) și sunt îngrijiți de părintele rămas în viață, fie cu ajutoare proprii, fie cu unele ajutoare oferite de Comitetul de asistență socială, constituit în acest sens; IV. Restul de 11 orfani – de vârstă școlară – din care 8 urmează școala primară Trifești, iar 3 la Zaboloteni, Comitetul de asistență socială din această parohie, care va funcționa

¹⁶ Protoieria Circ. II Iași, *Adresa nr. 17/4 februarie 1946*, înregistrată la Centrul Eparhial Iași cu nr.1399/4 februarie 1946, în *Dosarul nr. 46/1946*, ACEI.

¹⁷ Protoieria Plășii Bivolari, *Adresa nr. 33/5 februarie 1946*, înregistrată la Centrul Eparhial Iași sub nr. 88, în *Dosarul nr. 46/1946*, ACEI.

deocamdată la școala primară Trifești, i-a înscris la cantină; V. Pentru susținerea cantinei parohiale școlare, am găsit nimerit să recomand «praznicul școlar», când enoriașul înscris să dea masa într-o zi, face mâncarea acasă și cu ajutorul unei fete mari – de serviciu într-o zi –, aduce mâncarea la școală și o servește copiilor; VI. Alegerea și înscrierea persoanelor care să ofere masa sub forma de «praznicul școlar» s-a făcut după datele corespunzătoare vreunei zile de aniversare, din registrele parohiale de botezați sau cununați, sau care aveau praznic într-o sâmbătă, s-au înscris să dea masa și ei într-o zi; VIII. Cantina parohială-școlară va începe să funcționeze din ziua de 26 ianuarie a.c., cu un număr de 8 copii orfani și 2 copii de la grădiniță care urmează școala, iar pentru postul mare, comitetul asigură de pe acum cantitatea necesară de ulei și de făină de grâu de la cei cu inimă bună. Masa este asigurată până la Paști¹⁸.

O interesantă adresă este cea emisă de Protopopia de Plasă Șipote-Andrieșeni, nr. 5/17 ianuarie 1946: „Conform ord. Sf. Mitropolii nr. Nr. 126/1946, avem onoare a vă comunica: Ne-am interesat îndeaproape de situația orfanilor din plasa noastră și după constatările noastre pe teren, cât și din rapoartele ce ne sosesc zilnic de la parohiile din plasă, avem mângâierea a vă raporta că orfanii din plasa Șipote în ceea ce privește situația lor, sunt în cea mai mare parte bine îngrijiți, alimentați suficient, menținuți în condiții de igienă mulțumitoare, au fost ajutați cu cărți școlare, de către comitetele școlare comunale și cu cei cu situație mai grea au fost ajutați de sărbători prin colecte de bani și alimente, făcute de preoți. Biroul I.O.V.R. județian, care se interesează de soarta orfanilor, a constat că orfanii din plasa Șipote sunt atât de bine îngrijiți, încât le-a suprimat bursele de familie, care erau servite ca supliment de întreținere pensionarilor I.O.V.R. mai săraci. Aceasta din motivul că satele din plasa Șipote în majoritate n-au suferit avarii din cauza războiului, căci n-au intrat în zona operațiilor militare și au fost evacuate toate, în spatele frontului. Suferința cea mai mare, care apasă de altfel toată populația este lipsa de îmbrăcăminte. Articolele de îmbrăcăminte se vând pe prețuri fantastice

¹⁸ Parohia Trifești, Adresa nr. 5/25 ianuarie 1946, înregistrată la Protoieria Plășii Bivolari nr. 23/25 ianuarie 1946 în *Dosarul nr. 46/1946*, ACEL.

și inaccesibile chiar pentru cei cu bună stare... Nevoia de îmbrăcăminte este atât de mare, încât mulți dintre copiii sătenilor nu pot frecventa regulat cursurile școlii. Această lipsă se datorește faptului că oile sătenilor au fost luate aproape toate de armata roșie și lipsește lâna, iar cânepa pe care sătenii noștri o cultivau intens la noi, nu se poate lucra fără bumbac.... Vă punem în cunoștință de asemenea, că lucrăm la recensământul orfanilor din plasă, pe care nu l-am putut trimite la vreme, deoarece răspunsurile de la parohii ne sosesc cu mari întâzieri... Din rapoartele sosite până acuma, se constată că orfanii de ambii părinți, aproape din toate parohiile, au fost internați încă din iulie 1945, în orfelinatele Apărării Patriotice și cei mai mulți în orfelinatul amenajat în palatul D-lui Ghica Comănești, jud. Bacău, iar unii într-un orfelinat asemănător din Brăila.

Avem cereri spre a recomanda Apărării Patriotice internarea în orfelinate și a orfanilor de tată, din familiile unde văduvele nu-i pot întreține fiind prea numeroși. Însă, conform hotărârilor ce s-au luat la *conșfătuirea ce am avut-o cu Prea Sfințitul Episcop Justinian, cu ocazia numirii noastre ca protoierei de plasă (subl.n.)*, nu ne grăbim a înstrăina copiii și așteptăm cu nerăbdare înființarea de orfelinate pe lângă mănăstirile de călugărițe, spre a-i putea să-i îndreptăm spre o cale mai sigură, pentru buna lor educație.

Pe măsură ce vom primi rapoarte de la parohii, vă vom pune în curent despre starea orfanilor din protopopiatul nostru și în special acolo unde va fi cazul de a interveni cu ajutoare la cei în suferință. De altfel, la noi, la sate, dărnicia creștinească se exercită și fără intervenția autorității, pentru ocrotirea celor sărmani. Semnalăm cu această ocazie că unii buni gospodari din plasă au adoptat câte un orfan, spre a se ocupa de creșterea și înzestrarea lui. Iar cu ocazia praznicelor creștinești și a zilelor de pomenire se îndestulează cu hrană mulți orfani și necăjiți. *Preoțimea cultivă la maximum caritatea creștină, în favoarea văduvelor și a orfanilor și aproape în toate comunele, preoții sunt șefi ai biroului I.O.V.R. comunal, interesându-se de aproape de drepturile lor și luând măsuri de ocrotire, acolo unde pensia și ajutorul statului sunt neîndestulătoare nevoilor de trai (subl. n.)...*

Ca încheiere, asigurăm pe Înalt Prea Sfinția Voastră, că *preoțimea din cuprinsul plăsii noastre este conștientă de menirea sa, dându-și*

cu prisosință concursul și obolul ei, pentru bună starea și ocrotirea celor năpăstuiți de soartă (subl. n.). Al Prea Sfinției Voastre prea suspus...”, urmează semnătura¹⁹.

În lucrarea de îngrijire a orfanilor s-au implicat nu doar parohiile, ci și mănăstirile, tot ca urmare a „planului lui Justinian”. Despre acest lucru aflăm din unele documente păstrate în Arhiva Centrului Eparhial Iași, cum ar fi *Dosarul* (cu nr. 187/1945), referitor la „Înființarea orfelinatului la Mănăstirea Pângărați, jud. Neamț, pentru orfanii de războiu din anii 1941-1945”. Despre înființarea orfelinatului din această mănăstire citim dintr-o adresă pe care Mănăstirea Pângărați a trimis-o „Mitropoliei Moldovei și Sucevei”.

Documentul în discuție are următorul conținut: „Înalt Prea Sfințite Președinte, Mănăstirea Pângărați din județul Neamț, ctitoria domnitorului Alexandru Lăpușneanu, după lungi peripeții de folosință improprie cu menirea ei, a fost închisoare pentru delicvenții de drept comun, sanatoriu de tuberculoși, depozit de material de războiu, a devenit, în sfârșit, la rostul ei de lăcaș duhovnicesc, monahicesc, degajat de orice obligații, față de alte instituții.

Pentru a nu se mai încumeta nimeni ca să-i schimbe destinația firească, Sfânta Mitropolie a hotărât ca în imobilele acestei mănăstiri să instaleze un orfelinat pentru copiii rămași fără părinți și sprijin de pe urma războiului. Aici s-ar putea caza la început 200 orfani, iar cu timpul numărul lor s-ar putea ridica la 500 de copii.

Personalul de îngrijire s-ar putea recruta dintre maicile de la Mănăstirile Agapia și Vărațic, care au absolvit cursurile de infirmiere în anul 1942 (circa 40 de maici). Pentru repararea și amenajarea imobilelor pentru orfelinat, Sfânta Mitropolie are nevoie de fonduri și de aceea intervenția către Înalt Prea Sfinția Voastră, să binevoiți a dispune ca toate fondurile existente ale Mănăstirii Pângărați, rezultate din exploatarea pădurilor ei cum și alte fonduri în titluri să fie afectate, prin Sf. Mitropolie, scopului arătat mai sus.

Înzestrarea Mănăstirii Pângărați, prin întreținerea orfelinatului, ar îndeplini formal dispozițiile legii de înzestrare a mănăstirilor.

¹⁹ Protoieria Plășii Șipote-Andrieșeni, jud. Iași, nr. 5/ 17 ianuarie 1946, *Dosar nr. 46/1946*, în ACEI.

Înalt Prea Sfinția Voastră, care toată viața ați fost un vajnic apărător al drepturilor mănăstirilor, veți aprecia scopul înalt urmărit de Sf. Mitropolii a Moldovei și Sucevei, dispunând ca fondurile Mănăstirea Pângărați să fie întrebuințate la repararea imobilelor lor, lucrare ce se află în curs de estimare. Primiți, Vă rugăm, Înalt Prea Sfințite Președinte, pe lângă expresia deosebitei considerațiuni, ale noastre întru Hristos frățești îmbrățișări”. Semnează consilier referent, Constantin Nonea²⁰.

Dacă la Mănăstirea Pângărați înființarea unui orfelinat era doar la stadiul de proiect, în alte mănăstiri funcționau deja orfelinate, ele adăpostind un număr mare de fete (orfane). Concret, din aceeași revistă oficială a Mitropoliei Moldovei aflăm că: „S-a preconizat ca la mănăstiri să ia ființă orfelinate în măsura posibilităților materiale și a urgenței plasării copiilor. Până acum s-a înființat la Mănăstirea Varatec un orfelinat al Societății de Cruce Roșie, pentru 100 de fetițe și altul la mănăstirea Agafton. Ele sunt îngrijite de maicile care au căpătat cunoștințe din domeniul ocrotirii sociale. Orfanele urmează cursul primar și cele mai mărișoare sunt inițiate în practicarea industriei casnice, atât de înfloritoare la mănăstirile noastre. Orfelinatul de la Mănăstirea Pângărați este încă în stare de proiect, deoarece numai reparația și amenajarea imobilelor necesitau 100.000.000 lei... Se pare, însă, că prin asistența deschisă problema creării de noi orfelinate nu mai este presantă”²¹.

Referitor la implicarea Bisericii din Moldova în această lucrare, revista „Mitropolia Moldovei” publică mai multe știri. Pentru exemplificare, redăm câteva dintre aceste informații, ele având menirea de a întregi imaginea lucrării sociale a Mitropoliei Moldovei. De pildă, în județul Dorohoi, preotul din Vârgolici (Dorohoi) a lansat un apel către enoriașii lui, cerându-le contribuția la înființarea și susținerea unei cantine la care să ia masa – o dată pe zi – cca. 25-30 de copii orfani sau săraci, pe timpul lunilor de iarnă (decembrie, ianuarie, februarie și martie). Sunt publicate rapoartele preotului respectiv, pe luni, și sumele colectate. Avem, de asemenea, informații despre colectele organizate cu prilejul

²⁰ Adresa nr.8409/ 3 octombrie 1945, Dosar nr. 46/1946, în ACEI.

²¹ Raportul secției culturale, cap. II asistența socială, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XXII (1946), nr. 5-9 (mai-sept.), p. 59.

sărbătorii Nașterii Domnului (încălțăminte, ciorapi, mănuși, săpun, veste, pulovere, fulare, fuste, căciuli, cămași, caiete, creioane etc.) în valoare de peste un milion lei²².

Astfel, în Protoieria de Plasă Mihăileni (județul Dorohoi), potrivit raportului protopopului, sunt 1.620 orfani, dintre care 1.531 orfani de un părinte și 89 de ambii părinți. Dintre aceștia, 1.598 sunt îngrijiți în familiile respective, iar 22 sunt plasați la diferite orfelinate întreținute de stat. Date avem despre colectele efectuate în parohia Dobrănuți-Dorohoi, parohia Maghera-Dorohoi, parohia Mihăileni-Dorohoi.

Protoieria Plășii Ștefănești, județul Botoșani, a organizat o colectă la care au răspuns parohiile arondate: Ștefănești, Dobârceni, Albești, Bobulești, Coștiugeni, Călărași, Ștefănești târg, Stânca, Buimăceni, Brăteni, Mășcăteni, Slobozia-Cișmănești, Hulub, Buhăceni, Rânghilești, colecte constând în bani și produse agricole.

Din aceeași publicație mai aflăm că în județul Iași funcționau trei cantine (la Ateneul Tătărași – 20 copii, în cartierul Nicolina, la Biserica „Ziua Crucii” – 10 copii și la Sfântul Gheorghe Lozonschi – între 25 și 55 orfani) și că în această lucrare s-au implicat și slujitorii Catedralei Mitropolitane, prin organizarea unei colecte în bani.

Județul Botoșani avea o cantină județeană, unde serveau masa zilnic aproape 350 de copii orfani. Este publicată, de asemenea, și lista cu cei 13 preoți din orașul Botoșani și sumele pe care le-au colectat în parohiile lor în favoarea orfanilor. Menționăm că în acest județ funcționează și un orfelinat, la Mănăstirea Agafton²³.

Colecte s-au realizat și în județul Dorohoi (parohiile Vârful Câmpului, Zvorâștea, Protoieria Plășii Mihăileni), Neamț (Mănăstirea Bistrița, Protoieria Plășii Tg. Neamț, Protoieria județului Neamț), județul Baia (parohia Șoldănești), județul Botoșani (parohiile Epurenii, Tudora, Protoieria circ. I-a Botoșani, Protoieria Plășii Bucecea, parohiile Dumbrăveni, Busuiceni, Siminicea, Varatec, Corocăești, Bănești, Sălăgenii, Verești, Plopenii, Corocăeni, Dumbrăveni II, Poiana, Bălușeni, Vorona Mare, Bucecea I, Costinești, Prelipca, Siminicea Miclescu, Salcea, Roșcanii, Mândrești, Cervicești,

²² *Asistența socială în Arhiepiscopia Iașilor*, în „Mitropolia Moldovei”, anul XXII (1946), nr. 1-2 (ian.-febr.), p. 20.

²³ *Ibidem*, pp. 21-27.

Corni I, Grigorești, Bucecea II, Leorda, Fântânele, Călinești, Icușeni-Vorona, Huțani, Brehuești, Dolina)²⁴.

Menționez că în martie 1946 a luat ființă cantina școlară din parohia Erbiceni, județul Iași (pentru 14 copii orfani)²⁵, iar la inaugurarea celui de-al șaisprezecelea cămin de orfani înființat de A.P. în orașul Roman a participat și vlădica Justinian, rostind și un cuvânt de învățătură²⁶.

Concluzii

Biserica s-a angajat dintru început, ca parte a slujirii ei, în lucrarea social-filantropică. În funcție de problemele fiilor/fiicelor ei, Biserica și-a dezvoltat atât instituțiile sociale, cât și formele sau/și serviciile sociale.

După cel de-al Doilea Război Mondial, cea mai arzătoare problemă cu care se confrunta Biserica lui Hristos din Moldova era cea a copiilor orfani. După cum am văzut, numai în cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor numărul acestora se ridică la 22.215, dintre care 1.821 de copii erau orfani de ambii părinți, numărul orfanilor în toată Moldova ridicându-se la 50.000.

La solicitarea expresă a mitropolitului Irineu Mihălcescu al Moldovei, a fost numit și ales ca al doilea episcop-vicar al Iașilor preotul Ioan Marina. Cunoscut de mai multă vreme de mitropolitul amintit, apreciat pentru calitățile sale practice în eparhia Râmnicului și Mitropolia Olteniei, Ioan Marina a fost călugărit și hirotonit arhieru la Iași, sub numele de „Vasluianul”, primind ca sarcină organizarea îngrijirii copiilor orfani și nu numai.

În acest sens, a adresat o circulară tuturor parohiilor, prin care li se cerea evidența precisă a orfanilor (de unul sau de ambii părinți), dacă parohiile, prin implicarea preoților și a membrilor Consiliului și Comitetului parohial, pot prelua sarcina îngrijirii orfanilor, în ce condiții trăiesc aceștia și dacă sunt copii care n-au

²⁴ Cronica, *Inaugurarea orfelinatlui din orașul Roman, sub egida organizației Apărarea Patriotică*, în „Mitropolia Moldovei”, anul XXII (1946), nr. 3-4 (martie-aprilie), Iași, p. 28.

²⁵ *Ibidem*, p. 24.

²⁶ *Ibidem*, p. 7.

fost preluați de către parohii pentru a fi dați în grija orfelinatelor Apărării Patriotice.

În această lucrare au fost angajate atât parohiile, cât și unele dintre mănăstirile aflate în cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor (Pângărați, Varatec și Agafton).